

Εγκρίθηκε η κατασκευή του Σταθμού Βενιζέλου του Μετρό Θεσσαλονίκης με προσωρινή απόσπαση αρχαιοτήτων

2021/06/30 18:33 στην κατηγορία MMM

Εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ) η μελέτη κατασκευής του Σταθμού Βενιζέλου του Μετρό Θεσσαλονίκης με προσωρινή απόσπαση των αρχαιοτήτων, πριν από την έναρξη εργασιών κατασκευής του σταθμού, και την επανατοποθέτησή τους μετά τη λήξη των εργασιών.

Σήμερα δημοσιεύθηκαν οι αποφάσεις της Ολομέλειας του ΣτΕ (πρόεδρος η Μαίρη Σάρπ και εισηγητής ο σύμβουλος Επικρατείας Δημήτριος Βασιλειάδης) με τις οποίες κρίθηκαν συνταγματικές, νόμιμες και σύμφωνες με τις διεθνείς συμβάσεις, όλες οι αποφάσεις της υπουργού Πολιτισμού για το εν λόγω θέμα.

Ολόκληρη η απόφαση του ΣτΕ

Πρόεδρος: Ε. Σάρπ

Εισηγητής: Δ. Βασιλειάδης

Με τις 991, 992, 993//2021 αποφάσεις της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας απορρίφθηκαν τρεις αιτήσεις ακυρώσεως κατά της από 4.3.2020 απόφασης της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού, με την οποία, κατόπιν γνωμοδότησης του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) και υπό τους αναφερόμενους στην εν λόγω απόφαση όρους, εγκρίθηκε η υποβληθείσα από την ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ ΑΕ (ΑΜ) μελέτη κατασκευής του Σταθμού Βενιζέλου του Μετρό Θεσσαλονίκης, με την προσωρινή απόσπαση των αποκαλυφθεισών στον χώρο του σταθμού αρχαιοτήτων, πριν από την έναρξη των εργασιών κατασκευής του σταθμού και την, μετά το πέρας των εργασιών, επανατοποθέτηση των αρχαιοτήτων κατά ποσοστό 92%, συνεπώς τη διατήρησή τους στο περιβάλλον όπου βρέθηκαν, με την αιτιολογία ότι με τον τρόπο αυτόν επιτυγχάνεται ο μέγιστος δυνατός συνδυασμός της προστασίας και ανάδειξης των αρχαιοτήτων με την ανάγκη έγκαιρης και ασφαλούς ολοκλήρωσης του προαναφερόμενου έργου υποδομής, χωρίς διακινδύνευση της ασφάλειας εργαζομένων και αρχαιοτήτων, καθώς και της επιβάρυνσης των εθνικών πόρων.

Ειδικότερα:

I. Επί του λόγου περί παραβίασης της αρχής της αμεροληψίας λόγω κακής σύνθεσης του ΚΑΣ:

Με τις 992, 993/2021 αποφάσεις της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας κρίθηκε ότι στο άρθρο 7 του κυρωθέντος με το άρθρο πρώτο του ν. 2690/1999 Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ΚΔΔ) αποτυπώνεται η αρχή της αμεροληψίας, η οποία πηγάζει από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή του κράτους δικαίου, σύμφωνα με τη οποία τα μέλη των συλλογικών οργάνων της Διοίκησης δεν παρέχουν εγγυήσεις αμερόληπτης κρίσης όχι μόνο όταν έχουν προσωπικό συμφέρον από την έκβαση της συγκεκριμένης υπόθεσης ή ιδιαίτερο δεσμό ή ιδιάζουσα σχέση ή εχθρότητα με τους ενδιαφερομένους ή είναι συγγενείς ορισμένου βαθμού με κάποιον από αυτούς, αλλά και όταν, γενικότερα, είναι δυνατόν να δημιουργηθεί εύλογα η υπόνοια ότι έχουν ήδη σχηματισμένη και συνεπώς προειλημμένη γνώμη για τη συγκεκριμένη υπόθεση που πρόκειται να συζητηθεί ενώπιον του συλλογικού οργάνου. Εν προκειμένω, ωστόσο, η αναγόμενη στην περίοδο 2011-2015 συνεργασία μεταξύ της ΑΜ και μέλους του ΚΑΣ, λόγω της φύσης των παρεχόμενων υπηρεσιών (επιστημονικός υπεύθυνος της ΑΜ σε αρχαιολογικά θέματα με πλήρη ανεξαρτησία, μη θεωρούμενος εργαζόμενος ή εκπρόσωπος της εν λόγω εταιρείας) και ανυπαρξίας ευθείας οικονομικής εξάρτησής του, κατά το διάστημα αυτό, από την εν λόγω εταιρεία δεν συνιστά ιδιάζουσα σχέση και ιδιαίτερο δεσμό του με αυτήν ούτε μπορεί να εγείρει υπόνοιες ως προς το αμερόληπτο της κρίσης του κατά την άσκηση των καθηκόντων του ως μέλους του ΚΑΣ, ώστε να συντρέχει κώλυμα συμμετοχής του στη συνεδρίαση του οργάνου αυτού και συνεπώς, δεν παραβιάζεται η αρχή της αμεροληψίας. Εξάλλου υπόνοια μεροληψίας δεν δημιουργεί ούτε επηρεάζει τη νομιμότητα της σύνθεσης του ως άνω συλλογικού οργάνου το γεγονός ότι το εν λόγω μέλος του ΚΑΣ είχε διατυπώσει στο παρελθόν ως επιστημονικός σύμβουλος της ΑΜ την άποψή του για τον ενδεδειγμένο τρόπο προστασίας των αρχαιοτήτων κατά την κατασκευή του Σταθμού Βενιζέλου.

Με τις εν λόγω αποφάσεις κρίθηκε, περαιτέρω, ότι δεν συνέτρεχε κώλυμα συμμετοχής κατά τη συζήτηση του ως άνω αιτήματος εξαίρεσης, άλλου μέλους του ΚΑΣ, λόγω συγγενείας του (αδερφός) με εμπειρογνώμονα τον οποίο κάλεσε η ΑΜ, προκειμένου να ενημερώσει το Συμβούλιο σε θέματα της εμπειρογνωμοσύνης του (για το είδος, τη μορφή και τις συνέπειες των τεχνικών που μπορεί να εφαρμοστούν κατά την απόσπαση των αρχαιοτήτων) και να απαντήσει σε τυχόν ερωτήσεις των μελών του, διότι, υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης, όπως αυτές προέκυπταν από τα πρακτικά του ΚΑΣ, ο εν λόγω εμπειρογνώμων δεν είχε συμβατική σχέση με την ΑΜ, και, ως εκ τούτου, δεν είχε κατά τον νόμο την ιδιότητα του ενδιαφερομένου ούτε του τεχνικού συμβούλου της. Υπό τα ως άνω δεδομένα, απορρίφθηκε ως αβάσιμος ο προβληθείς λόγος περί παραβίασης των αρχών της αμεροληψίας και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

Περαιτέρω, καθ' ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 52 του ν. 3028/2002, του άρθρου 7 του ΚΔΔ και της σχετικής ΥΑ για τη λειτουργία του ΚΑΣ, κρίθηκε ότι το

αρμόδιο συλλογικό όργανο, στο οποίο υποβάλλεται αίτηση εξαιρέσεως μέλους του, αποφαινεται σχετικώς ασκώντας δεσμία αρμοδιότητα και όχι διακριτική ευχέρεια. Οφείλει δε, αναλόγως αν συντρέχει ή μη κατά νόμο ο λόγος της εξαιρέσεως, να δεχθεί ή να απορρίψει την αίτηση, η κρίση δε αυτή του οργάνου υπόκειται στον δικαστικό έλεγχο. Ενόψει των ανωτέρω και ανεξαρτήτως του ότι από τα πρακτικά της συνεδρίασης του ΚΑΣ δεν προκύπτει αν τα ανωτέρω δύο μέλη, για τα οποία υποβλήθηκε αίτημα εξαίρεσης, ψήφισαν επί του σχετικού αιτήματος περί εξαιρέσεώς τους, πάντως, εφόσον δεν συνέτρεχε βάσιμος λόγος εξαιρέσεως τους κατά τα προαναφερθέντα, το ΚΑΣ με οποιαδήποτε σύνθεση και αν είχε επιληφθεί του ζητήματος της συμμετοχής στη σύνθεση ως άνω μελών του, θα έπρεπε να κρίνει ότι οι λόγοι εξαιρέσεως είναι απορριπτέοι. Υπό τα δεδομένα αυτά το ΚΑΣ έπρεπε να θεωρήσει ως νόμιμη τη συμμετοχή των ανωτέρω μελών του, όπως και τελικώς έπραξε, και ενόψει τούτου οι λόγοι ακυρώσεως περί κακής σύνθεσης του ΚΑΣ λόγω της συμμετοχής των δυο μελών κατά την εξέταση του αιτήματος εξαίρεσής τους, απορρίφθηκαν ως αλυσιτελώς προβαλλόμενοι.

Τέλος, με τις εν λόγω αποφάσεις απορρίφθηκαν ως αβάσιμοι οι ισχυρισμοί των αιτούντων περί μεροληπτικής συμπεριφοράς του Προέδρου του ΚΑΣ, διότι η γνώμη του, όπως αυτή διατυπώθηκε κατά την κρίσιμη συνεδρίαση του Συμβουλίου, αποσκοπούσε στην ανάδειξη της ελεύθερης και δημοκρατικής λειτουργίας του εν λόγω συμβουλίου ως επιστημονικού οργάνου και όχι στην απόδοση μεροληπτικής συμπεριφοράς σε συγκεκριμένο μέλος ούτε προκαταλάμβανε τη στάση του ιδίου έναντι της βασιμότητας ή μη του αιτήματος εξαίρεσης. Περαιτέρω, η τοποθέτηση του Προέδρου για τα μέλη του ΚΑΣ, των οποίων ζητήθηκε η εξαίρεση, αφορούσε τις επιστημονικές τους γνώσεις προκειμένου το Συμβούλιο να μορφώσει γνώμη επί του υποβληθέντος αιτήματος της Αττικό Μετρό, κατόπιν διερεύνησης όλων των πτυχών του ζητήματος. Οι απόψεις, άλλωστε, του Προέδρου του ΚΑΣ για την υποβολή της αίτησης εξαίρεσης από πλευράς σωματείων αρχαιολόγων συνιστούν προσωπικές αξιολογήσεις, από τη διατύπωση των οποίων και μόνον δεν μπορεί να συναχθεί συμπέρασμα περί μεροληψίας αυτού.

Επί των ανωτέρω ζητημάτων, μειοψήφησαν ένδεκα (11) μέλη του Δικαστηρίου, τα οποία υποστήριξαν την εξής γνώμη: Σύμφωνα με την αρχή της αμεροληψίας των διοικητικών οργάνων, που αποτελεί ειδικότερη έκφανση της γενικής αρχής του Κράτους Δικαίου, η οποία απορρέει από το Σύνταγμα και τις καθιερούμενες από αυτό εγγυήσεις υπέρ του πολίτη καθώς και την αρχή της δίκαιης δίκης, που θεσπίζει το άρθρο 6 παράγραφος 1 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το μέλος συλλογικού οργάνου του οποίου ζητείται η εξαίρεση δεν επιτρέπεται, κατ' αρχήν, να μετέχει στην συνεδρίαση κατά την οποία κρίνεται το ζήτημα της εξαιρέσεώς του. Η μη αποχώρηση του υπό εξαίρεση μέλους από την συνεδρίαση του συλλογικού οργάνου κατά την οποία κρίνεται το ζήτημα της εξαιρέσεώς του, καθιστά πλημμελή την απόφαση επί του ζητήματος αυτού. Εκ της παρουσίας του υπό εξαίρεση μέλους εγείρεται υπόνοια επηρεασμού της κρίσεως του συλλογικού

οργάνου, εφόσον άπτεται ουσιαστικών εκτιμήσεων για σχέσεις, γεγονότα ή δεδομένα, κρίσιμου χαρακτήρα για την θεμελίωση του λόγου εξαιρέσεως, που πρέπει να αντιμετωπισθούν με προσήκουσα αιτιολογία από την Διοίκηση κατά την εξέταση των προβληθέντων ισχυρισμών περί της εξαιρέσεως με τήρηση της αναφερθείσας συνταγματικής αρχής της αμεροληψίας και που δεν είναι δυνατόν να ερευνηθούν μεταγενεστέρως από τον ακυρωτικό δικαστή. Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, τα μέλη του ΚΑΣ, η εξαίρεση των οποίων ζητήθηκε δεν απεχώρησαν από την συνεδρίασή του κατά την εξέταση και συζήτηση του θέματος αυτού, αφού ενώ ήταν παρόντα κατά την συνεδρίαση στις 18.12.2019, δεν γίνεται μνεία στο σχετικό πρακτικό ότι απεχώρησαν μετά την υποβολή του αιτήματος εξαιρέσεώς τους και την παροχή εξηγήσεων εκ μέρους τους, έλαβαν δε μέρος σε δύο σχετικές ψηφοφορίες, δηλαδή επί των ζητημάτων της αυτοπρόσωπης παρουσίας ενώπιόν του των αιτούντων για την υποστήριξη του αιτήματος τους με στοιχεία, καθώς και της εξαιρέσεώς τους. Έτσι όμως έκριναν τα ίδια τα υπό εξαίρεση μέλη την διαδικασία εξετάσεως του αιτήματος εξαιρέσεώς τους και το ζήτημα της εξαιρέσεώς τους, δεν έλαβαν δε μέρος στην διαδικασία εξετάσεως του ζητήματος εξαιρέσεως των μνησθέντων δύο μελών του Συμβουλίου τα αντίστοιχα αναπληρωματικά μέλη του ή δεν προκύπτει για ποιο νόμιμο λόγο δεν κλήθηκαν ή δεν προσήλθαν. Για τους λόγους αυτούς, το εν γένει ζήτημα της εξαιρέσεως δεν εξετάσθηκε και δεν αποφασίσθηκε από το ΚΑΣ με νόμιμη σύνθεση. Η προβολή του λόγου αυτού δεν είναι αλυσιτελής, δεδομένου ότι είναι άδηλη η κρίση του συλλογικού οργάνου εάν τα υπό εξαίρεση μέλη είχαν αποχωρήσει κατά την εξέταση, συζήτηση και ψηφοφορία επί του ζητήματος εξαιρέσεώς τους και είχε κινηθεί η διαδικασία αναπληρώσεώς τους για την εξέταση του ζητήματος αυτού. Τούτο διότι τα υποβληθέντα αιτήματα εξαιρέσεως συνδέονται με κρίσιμα ουσιαστικά θέματα, για των οποίων την εκτίμηση είναι αρμόδια η Διοίκηση και όχι ο ακυρωτικός δικαστής, ο οποίος δεν δύναται να προβεί πρωτογενώς σε κρίση περί της βασιμότητας των προβληθέντων συγκεκριμένων ισχυρισμών (που δεν παρίστανται προδήλως αβάσιμοι), καθ' υποκατάσταση της αιτιολογίας της επίμαχης αποφάσεως του ΚΑΣ. Με τις διατάξεις των άρθρων 52 παράγραφος 6 του ν. 3028/2002 και των άρθρων 1 παράγραφος 2 και 2 παράγραφοι 1 και 8 της απόφασης του 2004 του Υπουργού Πολιτισμού για τη λειτουργία του ΚΑΣ προσδιορίζονται τα πρόσωπα που μπορεί να μετέχουν και να παρίστανται στις συνεδριάσεις των εν λόγω συμβουλίων. Πιο συγκεκριμένα είναι διακριτή η περίπτωση της δυνατότητας του συμβουλίου να καλεί προς παροχή πληροφοριών ή προσκόμιση στοιχείων υπηρεσιακά ή άλλα πρόσωπα (μεταξύ των οποίων τα πρόσωπα τα οποία αφορά η υπόθεση) και του δικαιώματος των προσώπων των οποίων οι υποθέσεις άγονται ενώπιον των συμβουλίων να παρίστανται με ή δια δικηγόρου και να χρησιμοποιούν τεχνικό σύμβουλο. Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τα πρακτικά του ΚΑΣ, η παράσταση του ... ενώπιον του ΚΑΣ είναι σύμφωνη με τις προαναφερθείσες διατάξεις, εφόσον, κατά τον ορθό νομικό χαρακτηρισμό, χρησιμοποιήθηκε αυτός ως «τεχνικός σύμβουλος» από την

εταιρεία της οποίας η υπόθεση ήχθη ενώπιον του, σχετικά με το αίτημά της για την έγκριση μελέτης κατασκευής του Σταθμού «Βενιζέλου» με προσωρινή απόσπαση και επανατοποθέτηση των αρχαιοτήτων, αφού το προεκτεθέν νομικό πλαίσιο, όσον αφορά τα πρόσωπα των οποίων η υπόθεση άγεται ενώπιον του συμβουλίου, επιτρέπει την παράσταση ενώπιον του αυτών των ιδίων, των δικηγόρων και των τεχνικών συμβούλων τους. Ο ... ως εκ της προαναφερθείσας ιδιότητάς του, εμφανίστηκε ενώπιον του ΚΑΣ αφού κλήθηκε με πρωτοβουλία της ενδιαφερόμενης εταιρείας, με σκοπό, σύμφωνα με την κατά νόμο έννοια του τεχνικού συμβούλου, να χρησιμοποιηθεί για να υποστηρίξει με τις επιστημονικές - τεχνικές γνώσεις του το αχθέν ενώπιον του εν λόγω συλλογικού οργάνου αίτημά της. Εξ άλλου και με την εκδοχή ότι ο ανωτέρω εμφανίστηκε ενώπιον του προμνησθέντος Συμβουλίου ως «εμπειρογνώμων», όπως δηλώθηκε, ιδιότητα που δεν περιλαμβάνεται στις αναφερθείσες διατάξεις περί της λειτουργίας του Συμβουλίου, αυτός πάντως παρέστη για την ενδιαφερόμενη εταιρεία, προκειμένου, δηλαδή, να υποστηρίξει με τις επιστημονικές - τεχνικές γνώσεις του το αίτημά της. Η συμμετοχή μέλους του ΚΑΣ στην συνεδρίασή του, κατά την οποία διατυπώθηκε η γνωμοδότηση επί του επίδικου αιτήματος της ΑΜ, για την οποία είχε παραστεί ενώπιον του ιδίου Συμβουλίου ο αδελφός του, παραβιάζει την συνταγματική αρχή της αμεροληψίας, θεμελιώνεται δε λόγος εξαιρέσεως του ως άνω μέλους από την ως άνω συνεδρίαση του Συμβουλίου.

II.A. Επί της ερμηνείας του άρθρου 24 του Συντάγματος και διατάξεων των διεθνών συμβάσεων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και του αρχαιολογικού νόμου:

Με τις 991, 992, 993/2021 αποφάσεις της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας κρίθηκε ότι, καθ' ερμηνεία των άρθρων 24 παρ. 1 και 6 του Συντάγματος και διατάξεων της Σύμβασης της Γρανάδας, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (Σύμβαση Βαλέττας 1992), της διεθνούς σύμβασης για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής κληρονομιάς, του προγενέστερου αρχαιολογικού νόμου (κωδικ. ν. 5351/1932) καθώς και του νυν ισχύοντος νόμου για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (ν. 3028/2002), έχει κριθεί παγίως από το Δικαστήριο ότι σε εξαιρετικές περιπτώσεις μεγάλων τεχνικών έργων, τα οποία είναι απαραίτητα για την εθνική άμυνα της Χώρας ή έχουν μείζονα σημασία για την εθνική οικονομία και ικανοποιούν ζωτικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, είναι δυνατό να επιτρέπονται επεμβάσεις σε μνημείο ή μνημειακό σύνολο στο μέτρο που καθίστανται απολύτως αναγκαίες για τους παραπάνω σκοπούς, ύστερα από στάθμιση της αξίας του μνημείου ως στοιχείου της πολιτιστικής κληρονομιάς, της σοβαρότητας του επιδιωκόμενου σκοπού και της αναγκαιότητας να εκτελεστεί το έργο, εφόσον διαπιστωθεί, με βάση εμπεριστατωμένη έρευνα, ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση, με την οποία θα ήταν δυνατό να αποτραπεί η βλάβη του μνημείου. Στην όλως δε εξαιρετική αυτή περίπτωση επιτρέπεται, όπως έχει κριθεί, και η οριστική μεταφορά μνημείου, ήτοι η

μετακίνηση και διατήρησή του σε άλλο τόπο από εκείνον στον οποίο βρέθηκε, εφόσον τούτο είναι αναγκαίο για την προστασία του μνημείου ή για την προστασία της ανθρώπινης ζωής. Συνεπώς, επιτρέπεται, πολλώ μάλλον, η προσωρινή απόσπαση, η επανατοποθέτηση και η διατήρηση στο διηνεκές του μνημείου στη θέση στην οποία βρέθηκε, εφόσον, σύμφωνα με την αιτιολογημένη κρίση των αρμόδιων κατά τον νόμο οργάνων (ΚΑΣ και Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού), η προσωρινή μετακίνηση του μνημείου, με τους κανόνες και τις τεχνικές της αρχαιολογικής επιστήμης που διαφυλάσσουν κατά την κρίση των αυτών οργάνων τη μέγιστη αυθεντικότητα και ακεραιότητά του, υπαγορεύεται από την ανάγκη να διασφαλιστεί πλήρως η προστασία του μνημείου και να αποτραπεί κίνδυνος ανθρώπινης ζωής κατά την εκτέλεση ή τη λειτουργία μεγάλου και σημαντικού τεχνικού έργου (πρβλ. και άρθρα 9 παρ. 2 και 37 παρ. 3 και 42 παρ. 1 του ν. 3028/2002). Εξάλλου, αν το μνημείο είναι ιδιαίτερης σημασίας, οι προαναφερθείσες διατάξεις του Συντάγματος, των διεθνών συμβάσεων και του αρχαιολογικού νόμου (άρθρο 42 παρ. 1 ν. 3028/2002) καθώς και η απορρέουσα από το άρθρο 24 του Συντάγματος αρχή της προφύλαξης επιβάλλουν στα ανωτέρω όργανα του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού την υποχρέωση να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου κατά την εκτέλεση του τεχνικού έργου να αποτραπεί πιθανός κίνδυνος για την ακεραιότητα του μνημείου και επιπλέον να σταθμίσουν και άλλους παράγοντες αναγομένους, επίσης, στο γενικότερο δημόσιο συμφέρον, όπως είναι εκείνοι που σχετίζονται με την, αποτελούσα πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας, προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων. Κατά τη γνώμη, όμως, δώδεκα μελών του Δικαστηρίου, προς την οποία συνετάγη και μια Πάρεδρος, όπως έχει κριθεί καθ' ερμηνεία των άρθρων 24 του Συντ. και 10 του ν. 3028/2002, εν όψει της συνταγματικής επιταγής για την διηνεκή και αποτελεσματική προστασία των αρχαιοτήτων, όταν η εκτέλεση έργου επί ή πλησίον αρχαίων μνημείων έχει δυσμενείς συνέπειες σε αυτά, ο Υπουργός Πολιτισμού δύναται είτε να απαγορεύσει το έργο ή τη δραστηριότητα, είτε, εφ' όσον οι δυσμενείς επιπτώσεις μπορούν να εξουδετερωθούν με την επιβολή συγκεκριμένων όρων, να εγκρίνει το έργο επιβάλλοντας, πάντοτε με γνώμονα την αποτελεσματικότερη προστασία των μνημείων, τους κατάλληλους όρους και περιορισμούς για την εξουδετέρωση των επιβλαβών συνεπειών, χωρίς να δεσμεύεται από γενικές ή από ειδικές διατάξεις που ισχύουν για την περιοχή. Περαιτέρω, το άρθρο 42 του ν. 3028/2002, εισάγει εξαίρεση από την απαγόρευση κάθε ενέργειας σε ακίνητο αρχαίο μνημείο δυναμένης να επιφέρει άμεση ή έμμεση βλάβη ή αλλοίωση της μορφής του η οποία επιβάλλεται με σειρά διατάξεων του αρχαιολογικού νόμου (άρθρ. 10 κ.λπ.). Στην έννοια δε του "ακίνητου μνημείου" κατά τη διάταξη αυτή εμπίπτουν, κατ' αρχήν, αυτοτελή κτίσματα ή κτιριακά σύνολα (βλ. άρθ. 2 περ. β γγ), όχι δε και αρχαιολογικοί χώροι, ήτοι εκτάσεις "... οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία μνημεία" (άρθ. 2 περ. γ). Εν όψει της ανωτέρω αυξημένης προστασίας των αρχαιοτήτων, οι παρ. 1 και 2 του άρθρ. 42, με τις οποίες ορίζονται οι προϋποθέσεις για την κατ' εξαίρεση μεταφορά ακινήτου μνημείου, είναι

ερμηνευτέες αυστηρά κατά τη γραμματική τους διατύπωση, αποκλεισμένης κάθε διασταλτικής ερμηνείας, η οποία άλλωστε θα αντέκειτο τόσο στο άρθρ. 24 του Συντάγματος όσο και στις Διεθνείς Συμβάσεις Λονδίνου (1969), Παρισίων (1972) και Γρανάδας (1992). Κατ' ακολουθία, ως μεγάλο τεχνικό έργο μείζονος σημασίας για την ικανοποίηση ζωτικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου (άρθρ. 42 παρ. 1), χάριν του οποίου δύναται κατ' εξαίρεση να επιτραπεί η μεταφορά ακινήτου μνημείου, νοείται προδήλως το έργο ως ενιαίο σύνολο, δηλ. ως σύστημα προοριζόμενο να εξυπηρετήσει τη συγκεκριμένη κοινωνική ανάγκη. Δεν νοείται όμως, κατ' ανεπίτρεπτη διασταλτική ερμηνεία, ότι η εξαίρεση δύναται να επεκτείνεται και σε τμήμα μόνον του έργου, το οποίο πάντως, σχεδιαζόμενο με τις κατάλληλες προδιαγραφές, ή ακόμα και εντελώς παραλειπόμενο, δεν ματαιώνει τη λειτουργία του όλου έργου ούτε καθιστά ανέφικτη την επίτευξη του σκοπού, τον οποίο προορίζεται να εξυπηρετήσει, ώστε να καθίσταται συνταγματικώς ανεκτή η χάριν της κατασκευής του άρση της απαγόρευσης επέμβασης στο αρχαίο μνημείο. Επιπλέον, και σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρ. 42, η προσφυγή στο όλως εξαιρετικό μέτρο της μετακίνησης αρχαίου μνημείου είναι ανεκτή μόνον εφόσον έχει εξαντλητικώς αναζητηθεί, ενδελεχώς διερευνηθεί και τεκμηριωμένα αποκλειστεί κάθε εναλλακτική λύση επιτρέπουσα την παραμονή του μνημείου *in situ*, η οποία κατ' εξοχήν διασφαλίζει την ακεραιότητα, την αυθεντικότητα και τη διατήρησή του ως ιστορικού τεκμηρίου, χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών αλλά και της ιστορικής έρευνας. Ενόψει δε της εκ του Συντάγματος και των ανωτέρω Διεθνών Συμβάσεων αυξημένης προστασίας των αρχαίων μνημείων, μοναδικός λόγος αποκλεισμού μιας τέτοιας εναλλακτικής λύσης είναι το αιτιολογημένως τεχνικώς ανέφικτο αυτής, όχι δε λόγοι ερειδόμενοι σε κριτήρια ήσσονος, έναντι της προστασίας των αρχαίων, βαρύτητας, όπως λ.χ. το κόστος, ο χρόνος περάτωσης του έργου κ.λπ. Αρμόδιο να διακριβώσει τη συνδρομή των ανωτέρω, σωρευτικώς απαιτούμενων, προϋποθέσεων και, εφόσον διαπιστώσει αιτιολογημένα ότι συντρέχουν, να αποφανθεί περαιτέρω, με βάση προεχόντως αρχαιολογικά κριτήρια, για το ανεκτό των επιπτώσεων της μετακίνησης στο μνημείο, ενόψει της σημασίας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του, είναι το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, η γνωμοδότηση του οποίου αποτελεί και την αιτιολογία της εκδιδόμενης απόφασης του Υπουργού Πολιτισμού. Ειδικώς δε σε περίπτωση που η τελικώς προκρινόμενη ως έσχατη λύση προβλέπει, ως ουσιώδες και κρίσιμο στοιχείο αυτής, την επανασυναρμολόγηση των διαλυθέντων αρχαίων και την επανατοποθέτησή τους στην προτέρα θέση, η γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου πρέπει να διαλαμβάνει ειδική και εμπειριστατωμένη κρίση όχι μόνο περί του κατ' αρχήν εφικτού της όλης διαδικασίας, αλλά και περί της εγκυρότητας και αξιοπιστίας της σχετικής μεθόδου, των εξ αυτής κινδύνων για τα αρχαία και των επιπτώσεών της στα κρίσιμα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτών, όπως η ακεραιότητα, η μοναδικότητα και η αυθεντικότητά τους. Τα ανωτέρω ισχύουν ανεξαρτήτως του ζητήματος αν το άρθρο 42 δύναται καν να έχει εφαρμογή στην περίπτωση που η μετακίνηση δεν αφορά

μεμονωμένο ακίνητο μνημείο ή άθροισμα αυτών, αλλά ενιαίο και συνεκτικό αρχαιολογικό χώρο, ο οποίος αποτελεί μνημειακό σύνολο με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία προσδιορίζουν και την ιδιαίτερη ταυτότητά του. Τέτοια είναι ιδίως η περίπτωση αρχαιολογικού χώρου ο οποίος αποτελεί τμήμα του οικιστικού ιστού αρχαίας πόλης, τα επιμέρους στοιχεία του οποίου συγκροτούν αρχαιολογικό σύνολο σημαντικό για την ιστορία, την αρχιτεκτονική, την πολεοδομική εξέλιξη και την οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης και της περιόδου στην οποία ανάγονται τα ευρήματα.

II.B. Επί της νομιμότητας της προβαλλόμενης απόφασης της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού και της πληρότητας και επάρκειας της αιτιολογίας της:

Με τις 991, 992, 993/2021 αποφάσεις της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας κρίθηκε ότι το ΚΑΣ εξέτασε ενδελεχώς και πλήρως τα στοιχεία που συνόδευαν το αίτημα της ΑΜ (τεύχος τεκμηρίωσης, συνημμένα σε αυτό έγγραφα, παραρτήματα κ.λπ.) καθώς και τα στοιχεία που προσκόμισαν οι ενδιαφερόμενοι ως προς τη διαδικασία που είχε προηγηθεί, προκειμένου να κρίνει αν υφίσταται ή όχι εφαρμόσιμη και ασφαλής λύση για την διατήρηση των αρχαιοτήτων κατά χώραν και συγχρόνως για την κατασκευή του σταθμού. Το ΚΑΣ δεν αρκέστηκε στα αναγραφόμενα στο τεύχος τεκμηρίωσης και στα λοιπά στοιχεία που είχε προσκομίσει η ΑΜ, αλλά ζήτησε να διευκρινιστούν πλήρως και ειδικώς από τα τεχνικά στελέχη της ΑΜ, οι λόγοι για τους οποίους από τις αρχές του 2017 και εντεύθεν δεν υλοποιήθηκε ή δεν έγινε έναρξη των εργασιών για την κατασκευή του σταθμού όπως είχε προβλεφθεί με την ΥΑ 2017, καθώς και αν τυχόν η αναθεώρηση και εκ νέου υποβολή της μελέτης ΟΜ2 θα μπορούσε να επιλύσει με ασφαλή τρόπο σε σύντομο χρόνο τα κατασκευαστικά ζητήματα που είχαν αναδειχθεί όλα τα προηγούμενα έτη (2013-2019), για το ίδιο δε θέμα άκουσε και τις απόψεις συλλόγων, φορέων και πολιτών, ορισμένοι εκ των οποίων υποστήριξαν τη δυνατότητα συνέχισης της κατασκευής με τη λύση του 2017, ενώ όλοι οι φορείς της πόλης που παρέστησαν (Δήμος Θεσσαλονίκης, Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, ΤΕΕ-ΤΚΜ κ.ά.), υποστήριξαν, αντιθέτως, ότι η μόνη λύση για την κατασκευή του σταθμού και τη λειτουργία του μετρό είναι η λύση της προσωρινής απόσπασης και επανατοποθέτησης. Προς τούτο, το ΚΑΣ, πέραν των όσων εκτίθενται στο τεύχος τεκμηρίωσης της ΑΜ, διερεύνησε ειδικώς, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του, την δυνατότητα ασφαλούς κατασκευής του σταθμού με βάση την ΥΑ 2017, ο δε Διευθυντής Έργων του Μετρό Θεσσαλονίκης [συντονιστής της ομάδας εργασίας που είχε υποβάλει την πρόταση Β το έτος 2017 για την κατά χώραν διατήρηση] βεβαίωσε ότι αν και προσπάθησαν από το 2017 έως τα μέσα του 2019, δεν προέκυψε τελικά εφικτή κατασκευαστικά λύση με κατά χώραν διατήρηση των αρχαιοτήτων. Τις εκτιμήσεις και δηλώσεις αυτές του Διευθυντή Έργων του Μετρό Θεσσαλονίκης για τη δυνατότητα υλοποίησης της πρότασης επιβεβαίωσαν και όλα τα τεχνικά στελέχη της ΑΜ που έχουν τις τεχνικές επιστημονικές γνώσεις και παρέστησαν στη

συνεδρίαση, αλλά και τα επιστημονικά στελέχη της ΑΜ και του τεχνικού της συμβούλου. Το ΚΑΣ έλαβε υπόψη τις ιδιαίτερες δυσχέρειες για την εφαρμογή της λύσης 2017 και τις πιθανές επιπτώσεις στις αρχαιότητες καθώς και στην ασφάλεια εργαζομένων και επιβατών [αποκλεισμός από εξειδικευμένους επιστήμονες της λύσης της κατασκευής με κατά χώραν διατήρηση των αρχαιοτήτων υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες το έτος 2013, ιδιαίτερα μεγάλο χρονικό διάστημα των πέντε ετών (2015-2019), το οποίο μεσολάβησε για την οριστικοποίηση της μεθοδολογίας κατασκευής δυνάμει μελετών επιπέδου ΟΜ1 (αρχές έτους 2019), παρά το ότι οι μελέτες αυτές δεν περιλαμβάνουν υπολογισμούς, δήλωση του Διευθυντή Έργων του Μετρό το 2017 κατά την παρουσίαση της πρότασης Β ενώπιον του ΚΑΣ, σύμφωνα με την οποία η υπόγεια κατασκευή του σταθμού είναι σύνθετη και γίνεται για πρώτη φορά υπό τα συγκεκριμένα δεδομένα, μη εφαρμογή της συγκεκριμένης μεθοδολογίας των μελετών ΟΜ1 και ΟΜ2 στο παρελθόν από την ΑΜ ή την ανάδοχο κοινοπραξία, υπό τα πραγματικά δεδομένα που αφορούν τη θέση και την έκταση των αρχαιοτήτων και τους υπάρχοντες περιορισμούς του έργου, όπως η εμφάνιση καθιζήσεων, η ύπαρξη των διαφραγματικών τοίχων και των σηράγγων και η πρόβλεψη εργασιών με τους συρμούς σε λειτουργία, μη υποβολή βασικής μελέτης αρχιτεκτονικών του σταθμού ΟΜ2, μη πραγματοποίηση και μη έγκριση άλλης εργασίας όλο αυτό το διάστημα (2015-2019) εντός του κελύφους του σταθμού, πέραν της πλάκας της οροφής του σταθμού και περιορισμένων εργασιών στα φρεάτια (δυτικό και ανατολικό), τεχνική έκθεση που επιβεβαιώνει τα συμπεράσματα της ΑΜ, μεθοδολογία κατασκευής του σταθμού της μελέτης ΟΜ2 σε διαδοχικές φάσεις και με τους συρμούς σε λειτουργία μη ανταποκρινόμενη σε προδιαγραφές ασφαλείας που εφαρμόζει η ΑΜ, φύση και έκταση των σχολίων επί της στατικής μελέτης ΟΜ2 (καθιζήσεις, κραδασμοί, μη υποβολή του σχεδίου αναμενόμενων καθιζήσεων, περιορισμένος χώρος εργασίας κατά την καθαίρεση των κεντρικών πασσάλων κ.λπ.)]. Ειδικότερα, το ΚΑΣ εξέτασε, μεταξύ άλλων, ότι: α) το έργο έπρεπε να παραδοθεί ολοκληρωμένο τον Οκτώβριο του 2012, β) το έτος 2014 είχαν εξεταστεί όλες οι λύσεις και είχε αποκλειστεί αιτιολογημένα η κατά χώραν διατήρηση των αρχαιοτήτων καθώς και η κατάργηση του σταθμού Βενιζέλου, η σχετική δε αίτηση ακυρώσεως του Δήμου κατά της απόφασης του 2014 που προέβλεπε την προσωρινή απόσπαση και επανατοποθέτηση απορρίφθηκε με την απόφαση 2611/2016 του ΣτΕ που έκρινε νόμιμη τη σχετική απόφαση του Υπ.Πολιτισμού, γ) το 2015 υποβλήθηκε απλή πρόταση του Δήμου στο Υπ.Πολιτισμού για την κατά χώραν διατήρηση των αρχαιοτήτων, χωρίς μελέτη, που έγινε εν μέρει αποδεκτή ως προς την κατά χώραν διατήρηση και άλλαξε τον υφιστάμενο και ώριμο σχεδιασμό του έτους 2014 για την προστασία των αρχαιοτήτων και την κατασκευή του σταθμού, χωρίς ωστόσο να τεθεί θέμα κατάργησης του σταθμού, δ) το έτος 2017 εγκρίθηκε η κατασκευή του σταθμού υπογείως (μέθοδος «ripe jacking») δυνάμει τεχνικής έκθεσης (12 σελίδων) της ομάδας εργασίας (πρόταση Β) που είχε αναλάβει την εύρεση τεχνικής λύσης και η οποία συνοδευόταν από ανυπόγραφα σχέδια, ε) η κατάργηση του σταθμού Βενιζέλου

δεν τίθεται και ούτε ετέθη με την ΥΑ 2017. Άλλωστε το ζήτημα της κατάργησης του σταθμού είχε εξετασθεί το έτος 2013 και η κατάργηση αποκλείστηκε για σειρά λόγων, προεχόντως δε για λόγους ασφαλούς λειτουργίας του σταθμού, στ) το επόμενο διάστημα 2017-2019 όλες οι μελέτες που εκπονήθηκαν βάσει της πρότασης αυτής (Β) επεστράφησαν και επανυποβλήθηκαν επανειλημμένα λόγω ελλείψεων και μη λήψης υπόψιν των ανωτέρω κρίσιμων τεχνικών μεγεθών (καθιζήσεις κ.λπ.), ζ) η κρίσιμη μελέτη ΟΜ2 υποβλήθηκε και απορρίφθηκε από την ΑΜ λόγω σοβαρών ελλείψεων που καθιστούσαν μη εφικτή και κατασκευάσιμη την λύση (πρόταση Β), η) διευρευνήθηκε πλήρως από την ΑΜ, τους τεχνικούς της συμβούλους και βάσει πρόσθετης τεχνικής έκθεσης η δυνατότητα εφαρμογής της λύσης της πρότασης Β και διαπιστώθηκε ότι η λύση αυτή δεν είναι ασφαλής και εφικτή, θ) όλοι οι παραγωγικοί φορείς της πόλης κατά τη συνεδρίαση του ΚΑΣ (Δήμος Θεσσαλονίκης, Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, Επιμελητήρια κ.λπ.) τάχθηκαν υπέρ της προσωρινής απόσπασης και επανατοποθέτησης των αρχαιοτήτων, λόγω των τεχνικών δυσχερειών για την εφαρμογή της λύσης που πρότεινε η μελέτη ΟΜ2 και των σοβαρών συνεπειών για την οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης από την παράταση της υφιστάμενης κατάστασης και της έλλειψης του μετρό, το οποίο βάσει της μελέτης ΟΜ2 προβλεπόταν να λειτουργήσει το 2023 για 1 έτος και εν συνεχεία εν μέρει (έως τον σταθμό Συντριβάνι) μέχρι την ολοκλήρωση του σταθμού Βενιζέλου το έτος 2026, ι) με την πρόταση της ΑΜ προβλέπεται η ολοκλήρωση όλης της βασικής γραμμής και του σταθμού Βενιζέλου έως τον Απρίλιο του 2023, ια) η χρηματοδότηση του έργου από πόρους της ΕΕ-ύψους 712 εκατομμυρίων ευρώ σύμφωνα με τα στοιχεία του φακέλου- προϋποθέτει την ολοκλήρωση του έργου της βασικής γραμμής με όλους τους σταθμούς δηλαδή στο σύνολο του φυσικού του αντικειμένου (και με τον σταθμό Βενιζέλου) έως 31.12.2023, ιβ) η λύση της απόσπασης έχει σημαντικά χαμηλότερο κόστος κατά 40-50 εκατομμύρια ευρώ περίπου σύμφωνα με τα στοιχεία του φακέλου, ιγ) η μελέτη ΟΜ2 για την κατασκευή με κατά χώραν διατήρηση των αρχαιοτήτων ενέχει σοβαρούς και μη δυνάμενους να προβλεφθούν και να αποτραπούν κινδύνους για την ακεραιότητα των αρχαιοτήτων, την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων και των επιβατών, ιδ) η λύση της απόσπασης και επανατοποθέτησης είναι ασφαλής για τους εργαζομένους και τους επιβάτες του μετρό, δεδομένου ότι προβλέπει 2 κύριες εισόδους/εξόδους και παράλληλα διασφαλίζει την απορρύπανση του σταθμού από τον υδράργυρο. Εξάλλου, οι τεχνικές εκθέσεις που επικαλούνται οι αιτούντες προσκομίσθηκαν το πρώτον ενώπιον του Δικαστηρίου και όχι του ΚΑΣ και για τον λόγο αυτόν, καθώς και διότι οι εκθέσεις αυτές ανάγονται σε ανέλεγκτα ακυρωτικώς, θέματα, δεν κλονίζουν την αιτιολογία της προσβαλλόμενης απόφασης. Περαιτέρω το ΚΑΣ κατόπιν διαλογικής συζήτησης μεταξύ των μελών του εκτίμησε το γεγονός ότι η λύση με κατά χώραν διατήρηση (2015/2017) δεν είχε στηριχθεί σε μελέτες, αλλά σε απλές προτάσεις με ανυπόγραφα σχέδια, ότι οι εν συνεχεία εκπονηθείσες μελέτες ΟΜ1 και ΟΜ2 για την κατασκευή του σταθμού δεν οδήγησαν σε εφικτή και ασφαλή από κατασκευαστική

άποψη λύση, ότι η άποψη περί δυνατότητας εφαρμογής της μεθόδου “pipe jacking”, όπως στο μετρό της Αθήνας (σταθμό Μοναστηράκι), απαντήθηκε πλήρως, καθόσον στον σταθμό Μοναστηράκι υπήρχε επαρκής εργοταξιακός χώρος και δεν υφίσταντο οι τεχνικοί περιορισμοί που υπάρχουν στον σταθμό Βενιζέλου, ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος καθιζήσεων και καταστροφή των αρχαιοτήτων με την εφαρμογή της λύσης 2017 και ότι ομοίως υπάρχει σοβαρός κίνδυνος για τους εργαζομένους και τους επιβάτες από τον τρόπο κατασκευής του σταθμού με την κατά χώραν διατήρηση των αρχαιοτήτων και την παράλληλη λειτουργία των συρμών. Το ΚΑΣ ενόψει της σπουδαιότητας και μοναδικότητας του οικείου μνημειακού συνόλου, της διασφάλισης, κατά το δυνατόν, της ακεραιότητας και αυθεντικότητάς του, σε συνδυασμό με την ανάγκη κατασκευής του Σταθμού Βενιζέλου και κυρίως της ανάγκης προστασίας των αρχαιοτήτων λόγω των επαπειλούμενων για αυτές κινδύνων από τις καθιζήσεις και τους κραδασμούς γνωμοδότησε υπέρ της έγκρισης του αιτήματος της ΑΜ, εκτίμησε δε και έλαβε υπόψη ότι η λύση της απόσπασης και επανατοποθέτησης των αρχαιολογικών ευρημάτων στην αρχική τους στάθμη και η διατήρησή τους στο διηνεκές δεν επάγεται άνευ ετέρου την καταστροφή τους ή την απώλεια του συνολικού ποσοστού της ακεραιότητας και αυθεντικότητάς τους. Άλλωστε, σε ανάλογη κρίση για την προστασία των αρχαιοτήτων προέβη και η Υπ.Πολιτισμού το έτος 2017 με τη λύση της κατά χώραν διατήρησης, κατά την οποία ενέκρινε την απόσπαση τμημάτων του μνημείου εμβαδού 253 τ.μ. (τμημάτων μαρμαρόστρωτου decumanus, πεσσών, τοίχων κτιρίων, κτιστών αγωγών, στυλοβάτη, μαρμάρινων πλακών), καθώς και των αρχαιοτήτων που θα ανευρεθούν στη διευρυμένη νότια πρόσβαση σε έκταση 985 περίπου τ.μ. [η οποία νότια είσοδος δεν θα έχει την ανωτέρω έκταση με τη λύση 2019]. Περαιτέρω, οι όροι για την ασφαλή προσωρινή μεταφορά των ευρημάτων, τους οποίους έθεσε το ΚΑΣ, αποτέλεσαν περιεχόμενο και της προσβαλλόμενης απόφασης της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού, προς τον σκοπό προστασίας των αρχαιολογικών ευρημάτων για την προσωρινή απόσπαση, την επαναφορά και τη διατήρηση, με τα σύγχρονα τεχνικά μέσα, των ευρημάτων όπως είχαν και στη θέση στην οποία αποκαλύφθηκαν. Ελλείπει δε ασφαλούς εναλλακτικής λύσης για την προστασία των αρχαιολογικών καταλοίπων αλλά και των λοιπών προστατευτέων εννόμων αγαθών, η προσβαλλόμενη απόφαση επέτρεψε την προσωρινή απόσπαση των αρχαιοτήτων για την κατασκευή του σταθμού Βενιζέλου, σταθμίζοντας νομίμως την υποχρέωση προστασίας του μνημείου με την ανάγκη για την κατασκευή έργου υποδομής μείζονος σημασίας και την προστασία της υγείας εργαζομένων και επιβατών. Συνεπώς, από τα προαναφερθέντα στοιχεία προκύπτει ότι η γνωμοδότηση του ΚΑΣ, κατ’ακολουθίαν και η προσβαλλόμενη απόφαση, έλαβαν υπόψη προεχόντως την προστασία των αρχαιοτήτων και ειδικότερα την ανάγκη για την υλική προστασία του μνημείου που αποκαλύφθηκε στον σταθμό Βενιζέλου και έθεσαν τους αναγκαίους όρους για την προσωρινή μετακίνηση και τη διαφύλαξη, κατά το δυνατόν, της ακεραιότητας και αυθεντικότητας του μνημείου με την επανατοποθέτηση των αρχαιοτήτων και τη

μόνιμη διατήρησή τους στη θέση στην οποία αποκαλύφθηκαν, σε συνδυασμό με την ανάγκη για την ολοκλήρωση έργου μείζονος σημασίας, υπό τη μόνη εφικτή και ασφαλή λύση κατά τα στοιχεία του φακέλου και την αιτιολογημένη περί τούτου κρίση του ΚΑΣ. Υπό τα δεδομένα αυτά, η προσβαλλόμενη απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού αιτιολογείται νομίμως και επαρκώς, σύμφωνα με τις προαναφερθείσες διατάξεις του Συντάγματος και των διεθνών συμβάσεων, οι οποίες επιτρέπουν, σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως στην προκειμένη περίπτωση, την προσωρινή απόσπαση και την επανατοποθέτηση (με ρητό όρο της προσβαλλόμενης) του μνημείου στη θέση στην οποία βρέθηκε. Και τούτο, διότι η προσωρινή μετακίνηση του μνημείου κρίθηκε επιβεβλημένη, προκειμένου να διασφαλιστεί η ακεραιότητα και η προστασία του μνημείου και να αποτραπεί κίνδυνος για την ανθρώπινη υγεία κατά την εκτέλεση ή τη λειτουργία σημαντικού τεχνικού έργου, τα ανωτέρω δε ισχύουν, κατά μείζονα λόγο, όταν πρόκειται, όπως εν προκειμένω, για μνημείο ιδιαίτερης αρχαιολογικής αξίας καθώς και για έργο κοινής ωφέλειας (αστικός σιδηρόδρομος) που χρησιμοποιείται καθημερινά από χιλιάδες επιβάτες. Κατά τη γνώμη όμως της ανωτέρω μειοψηφίας (δώδεκα μελών), όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, το αποκαλυφθέν μνημειακό σύνολο, η προστασία του οποίου αποτελεί κατά νόμο το πρωταρχικό μέλημα των οργάνων του Υπουργείου Πολιτισμού, είναι τμήμα του μνημειακού αστικού τοπίου της Θεσσαλονίκης της ύστερης αρχαιότητας και των πρωτοβυζαντινών χρόνων (4ος - 9ος αι.), σώζεται σε εξαιρετική κατάσταση, συνιστά μοναδικό δείγμα πολεοδομικής οργάνωσης κέντρου μεγαλούπολης του Βυζαντίου, αντίστοιχο του οποίου δεν έχει ευρεθεί ούτε στην Κωνσταντινούπολη, και ως εκ τούτου είναι υψίστης σημασίας για την έρευνα της οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξης της Θεσσαλονίκης, το κέντρο της οποίας αναπτύσσεται στην ίδια θέση επί 17 αιώνες. Παρά την πιθανολόγηση ανεύρεσης σημαντικών αρχαιοτήτων στην περιοχή, ιδίως μεταξύ Βενιζέλου και Αγ. Σοφίας, η όδευση της γραμμής του μετρό και η χωροθέτηση των σταθμών, που έγινε με βάση κυρίως τεχνικά και οικονομικά κριτήρια (κόστος, αποδοτικότητα, εξυπηρέτηση εμπορικού κέντρου κλπ), δεν προέβλεψε εναλλακτικές λύσεις σε περίπτωση εύρεσης σημαντικών αρχαιοτήτων, πέραν της απόσπασης και μεταφοράς των αλλού. Ο εν λόγω εσφαλμένος αρχικός σχεδιασμός (διέλευση από το ιστορικό κέντρο, εγγύτητα των σταθμών Αγ. Σοφίας-Βενιζέλου, καταστροφή αρχαιοτήτων, κλπ.) έγινε πλήρως αντιληπτός εκ των υστέρων, μετά την συστηματική αρχαιολογική έρευνα (2006-2012) και την απροσδόκητη αποκάλυψη υψίστης σημασίας αρχαιοτήτων σωζομένων σε άριστη κατάσταση, στον χώρο των σταθμών Αγ. Σοφίας και Βενιζέλου. Λόγω του εσφαλμένου αυτού σχεδιασμού, ο οποίος δεν είχε λάβει υπόψη τις μεταγενεστερές αποκαλυφθείσες αρχαιότητες και δεν είχε προνοήσει για εναλλακτικές λύσεις, η Α.Μ. προώθησε και η Διοίκηση ενέκρινε ως «βέλτιστη» και «μόνη εφικτή» λύση για την κατασκευή του επίμαχου σταθμού, αρχικά την απόσπαση των αρχαιοτήτων και τοποθέτησή τους αλλού (2013) και στη συνέχεια την απόσπαση και επανατοποθέτησή τους στον σταθμό (2014). Κατόπιν διογκούμενης αντίδρασης του Δήμου και της

επιστημονικής κοινότητας το Υπουργείο Πολιτισμού επανεξέτασε εξ υπαρχής το ζήτημα και ενέκρινε την παραμονή των αρχαιοτήτων κατά χώραν με παράλληλη κατασκευή του σταθμού Βενιζέλου, με γνώμονα τη διάσωση της ακεραιότητας και αυθεντικότητας των μνημείων (2015, 2017). Την λύση αυτή, η οποία έγινε αποδεκτή από την Α.Μ., τον Δήμο Θεσσαλονίκης και την επιστημονική κοινότητα και υλοποιείτο κανονικά, ανατρέπει η προσβαλλομένη, επανερχόμενη στην εγκαταλειφθείσα λύση της απόσπασης και επανατοποθέτησης των αρχαίων (κατ' ακρίβειαν των μέχρι τούδε αποκαλυφθέντων βυζαντινών μνημείων, διότι οι υποκείμενες ρωμαϊκές και ελληνιστικές αρχαιότητες δεν έχουν αποκαλυφθεί). Με τα εκτεθέντα δεδομένα όμως, τα οποία προκύπτουν από τα στοιχεία του φακέλου, ουδεμία από τις απαιτούμενες κατά το άρθρ. 42 του Αρχαιολογικού Νόμου προϋποθέσεις συντρέχει εν προκειμένω, ώστε να καθίσταται νόμιμη η απόσπαση των αρχαιοτήτων του σταθμού Βενιζέλου και η πρόβλεψη επανατοποθέτησής τους. Ειδικότερα, κατά πρώτον, η προσβαλλόμενη απόφαση μη νομίμως ταυτίζει το μεγάλο τεχνικό έργο που εξυπηρετεί ζωτικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, δηλαδή εν προκειμένω το μετρό Θεσσαλονίκης, με ένα μεμονωμένο στοιχείο του, δηλαδή τον σταθμό Βενιζέλου, και επί της εσφαλμένης αυτής εκδοχής επιχειρεί να θεμελιώσει τη συνδρομή της κατά νόμον προϋπόθεσης. Πλην όμως, και ανεξαρτήτως του ότι η τεχνική λύση της κατασκευής του σταθμού Βενιζέλου με παραμονή των αρχαίων *in situ* δεν έχει τεκμηριωμένα αποκλεισθεί, σε κάθε περίπτωση ο επίμαχος σταθμός, ως ενδιάμεσος μεταξύ των σταθμών Αγίας Σοφίας και Δημοκρατίας, που απέχουν μεταξύ τους μόλις 1250 μέτρα, θα μπορούσε, ως έσχατη λύση, ακόμα και να παραλειφθεί χάριν της προστασίας του μείζονος δημοσίου συμφέροντος της προστασίας αρχαιοτήτων μοναδικής σημασίας, χωρίς τούτο να εξουδετερώνει ή να δυσχεραίνει ουσιωδώς τη λειτουργία του μείζονος τεχνικού έργου του μετρό Θεσσαλονίκης. Τη λύση εξ άλλου της κατάργησης είχαν ήδη προτείνει δύο μέλη του ΚΑΣ κατά τη συνεδρίαση 5/28.1.2014, κατά την οποία, με οριακή διαφορά μόλις 1 ψήφου, προκρίθηκε η απόσπαση και επανατοποθέτηση των ευρημάτων. Επ ουδενί δε τα αναμφισβήτητα σφάλματα κατά τη αρχική χάραξη της διαδρομής του μετρό δικαιολογούν την επιζήμια για τα ευρήματα λύση της απόσπασης και της (αβέβαιης) επανατοποθέτησής τους. Δεύτερον, σε κάθε περίπτωση, δεν συντρέχει εν προκειμένω η πρόσθετη προϋπόθεση του άρθρ. 42, δηλαδή ο τεκμηριωμένος και αδιαμφισβήτητος αποκλεισμός κάθε άλλης εναλλακτικής τεχνικής λύσης η οποία θα επέτρεπε την παραμονή των αρχαίων *in situ*. Αντιθέτως, τέτοια λύση, εκπονηθείσα από ομάδα εργασίας τεχνικών διεθνούς κύρους, υπηρεσιακών παραγόντων και αρχαιολόγων, είχε ενδελεχώς εξετασθεί και εγκριθεί από το ΚΑΣ, το Υπουργείο Πολιτισμού (αποφάσεις 2015 και 2017) και την Α.Μ., υλοποιείτο δε με εντατικούς ρυθμούς με την παραλαβή και έγκριση σειράς οριστικών μελετών (κατόπιν βεβαίως παρατηρήσεων της Α.Μ. και επανυποβολής βελτιωμένων μελετών από τον ανάδοχο, κατά τα ειωθότα), μέχρι και το στάδιο υποβολής μελέτης ΟΜ2. Παρά ταύτα, η ανωτέρω λύση εγκαταλείφθηκε και η διαδικασία έγκρισής της δεν ολοκληρώθηκε, όχι διότι αυτή ήταν αποδεδειγμένα

ανέφικτη, αλλά, αφενός μεν για λόγους σκοπιμότητας (ολοκλήρωση του έργου εντός του 2022, αυξημένο κόστος, συνέχιση χρηματοδότησης από την ΕΕ κ.λπ.), και δη όλως αμφίβολης, αφετέρου δε κατ' επίκληση ορισμένων τεχνικών δυσχερειών, οι οποίες όμως δεν προκύπτει ότι είναι αδύνατον να αντιμετωπισθούν. Ειδικότερα, η μη πρόοδος της λύσης με παραμονή των αρχαίων in situ οφείλεται στην αυθαίρετη, από 14.10.2019, απόφαση της Α.Μ. περί αναστολής εκπονήσεως μελετών και εκτελέσεως εργασιών και την συνακόλουθη ματαίωση της επανυποβολής από τον ανάδοχο της επιστραφείσας ΟΜ2 κατόπιν παρατηρήσεων της Α.Μ. - διαδικασίας όμως που συνηθίζεται σε μεγάλα τεχνικά έργα και δεν συνεπάγεται ανέφικτο της εγκεκριμένης λύσης. Περαιτέρω, οι προβληθέντες από την Α.Μ. ισχυρισμοί περί συντομότερης ολοκλήρωσης του έργου και μείωσης του κόστους με τη λύση της απόσπασης παρίστανται πάντως ατεκμηρίωτοι και υποθετικοί, εν όψει ιδίως i) της ανάγκης εκπόνησης νέων αρχιτεκτονικών, στατικών, Η/Μ κ.λπ. μελετών βάσει της προκρινόμενης λύσης και ii) της βέβαιης ανεύρεσης ρωμαϊκού και ελληνιστικού στρώματος κάτωθεν του βυζαντινού, τα οποία πρέπει να ανασκαφούν δεόντως και των οποίων η σημασία και η τύχη είναι άγνωστη επί του παρόντος, ενώ η επισειόμενη διακοπή της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης του έργου δεν ερείδεται σε συγκεκριμένα στοιχεία των οικείων υπηρεσιών της ΕΕ. Και ναι μεν με το από τεύχος τεκμηρίωσης η Α.Μ. προέβαλε, κατ' επίκληση και μελέτης καθηγητή σεισμολογίας, ορισμένους λόγους περί ανέφικτου της εγκεκριμένης λύσης του 2017 (ενδεχόμενες καθιζήσεις, ανεύρεση υδραργύρου σε ορισμένα σημεία, ασφάλεια των εργαζομένων κατά την εφαρμογή της μεθόδου rípe jacking κλπ), πλην η πραγμάτευση των σχετικών θεμάτων είναι μονομερής και ελλιπής λόγω της προαναφερθείσας ματαίωσης επανυποβολής της μελέτης ΟΜ2 από τον ανάδοχο και της μη διαβούλευσης με τους συντάκτες των μελετών ώστε να διευθετηθούν τα τυχόν προβλήματα της εγκεκριμένης λύσης. Εν όψει των ως άνω πλημμελειών του τεύχους τεκμηρίωσης, ανέκυπτε έτι εντονότερη υποχρέωση του ΚΑΣ να ερευνήσει εξαντλητικά την δυνατότητα παραμονής των αρχαίων in situ, ζητώντας τις απόψεις των μελετητών της εγκεκριμένης λύσης επί των ζητημάτων που επεσήμανε η Α.Μ. και καλώντας τους ενώπιόν του για παροχή διευκρινίσεων. Αντ' αυτού, το ΚΑΣ έλαβε υπόψη την εκδοχή της Α.Μ., η οποία παρέστη με δεκατετραμελές επιτελείο στελεχών, τεχνικών συμβούλων και νομικών, παρέλειψε όμως, κατά παράβαση των επιταγών του άρθρου 42 του ν. 3028/2002 και της επιστημονικής δεοντολογίας, να ζητήσει την άποψη των συντακτών της λύσης, την οποία το ίδιο είχε εγκρίνει προσφάτως. Λόγω δε της παράλειψης αυτής είναι άμοιρη σημασίας η δήλωση του προέδρου του ΚΑΣ ότι αν ήθελαν οι συντάκτες της ανατραπέισας λύσης μπορούσαν να παραστούν ενώπιον του οργάνου. Εξ άλλου η λύση (2017) της κατασκευής του σταθμού με in situ παραμονή των αρχαιοτήτων κρίθηκε βέλτιστη και απολύτως εφικτή τόσο από την αρμόδια ΕΦΑ Θεσσαλονίκης, η οποία διενεργεί την ανασκαφή και έχει πλήρη εποπτεία του χώρου και των μνημείων, όσο και από την Δ/ση Αναστήλωσης Αρχαίων Μνημείων. Η ανεπάρκεια της αιτιολογίας της προσβαλλομένης ως προς το εφικτό της μεθόδου

pipe jacking, που αποτελεί διεθνώς αναγνωρισμένη τεχνική μέθοδο κατασκευής μεγάλων έργων, έχει δε εφαρμοσθεί και στην Ελλάδα υπό εξίσου δυσμενείς ή δυσμενέστερες συνθήκες (Μοναστηράκι), επιρρωνύεται από τα στοιχεία και τις εκθέσεις πρώην στελεχών της Α.Μ. και επιστημόνων διεθνούς κύρους τα οποία προσκομίσθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου και τα οποία όφειλε αλλά μη νομίμως παρέλειψε να αναζητήσει εγκαίρως η Διοίκηση. Τέλος, το ζήτημα της ανεύρεσης υδραργύρου (ο οποίος πάντως εντοπίσθηκε σε περιορισμένη έκταση, αντιμετωπίσθηκε επιτυχώς και πάντως θα ανακύψει, ενδεχομένως εντονότερα, σε περίπτωση συνέχισης της ανασκαφής σε κατώτερα στρώματα), καθώς και της ασφάλειας των εργαζομένων σε περίπτωση εφαρμογής της λύσης του 2017 παρίστανται κατά τα αυτά ως άνω στοιχεία απολύτως αντιμετωπίσιμα με την εφαρμογή των κειμένων διατάξεων που διέπουν τις αρχαιολογικές έρευνες και την εκτέλεση δημοσίων έργων και ουδόλως δικαιολογούν καθ' εαυτά την εγκατάλειψη της εγκεκριμένης λύσης του 2017. Τρίτον, ουσιώδες και αναπόσπαστο στοιχείο της προκρινθείσας λύσης, στο οποίο και απέδωσε μείζονα βαρύτητα το ΚΑΣ, είναι η δυνατότητα επανατοποθέτησης των αρχαιοτήτων στην προτέρα τους θέση. Πλην όμως, τόσο το κατ' αρχήν εφικτό της επανατοποθέτησης όσο και οι συνέπειές της επί των αρχαιοτήτων (και δη τόσο των βυζαντινών, που ευρέθηκαν μέχρι τώρα, όσο και των άγνωστης έκτασης και σημασίας ρωμαϊκών και ελληνιστικών που μετά βεβαιότητα θα αποκαλυφθούν στο μέλλον, όπως προαναφέρθηκε) δεν ερείδονται σε μελέτη η οποία να ετέθη υπόψη του ΚΑΣ, και ως εκ τούτου η κρίση του οργάνου αυτού και της προσβαλλομένης παράσταται ελλιπής κατά τη νόμιμη βάση της. Τέλος, η αιτιολογία της γνωμοδότησης του ΚΑΣ παράσταται όλως αντιφατική στο σύνολό της. Και τούτο, διότι το ΚΑΣ, ως βασικό κριτήριο της απόφασής του, επικαλείται την ανάγκη διασφάλισης της ακεραιότητας και αυθεντικότητας των αρχαιοτήτων, τη μοναδικότητα και μείζονα σημασία των οποίων συνομολογεί, πλην όμως, εγκρίνει τελικώς εκείνη ακριβώς τη λύση η οποία θα πλήξει ανεπανόρθωτα την αυθεντικότητα και ακεραιότητά τους, την οποία και προκρίνει για λόγους σκοπιμότητας άσχετους με την προστασία των αρχαίων μνημείων, όπως επισημαίνει, πλην της ΕΦΑ Θεσσαλονίκης, σύσσωμη η επιστημονική κοινότητα στην Ελλάδα και το εξωτερικό (καθηγητές πανεπιστημίου, αρχαιολογικές σχολές, κέντρα βυζαντινών ερευνών κλπ) με σχετικές ανακοινώσεις και ψηφίσματα στα οποία τονίζεται ο κίνδυνος οριστικής απώλειας της αυθεντικότητας και της ακεραιότητας του μοναδικού για την ιστορία της Θεσσαλονίκης και τον βυζαντινό πολιτισμό μνημειακού συνόλου του σταθμού Βενιζέλου. Συνεπώς, κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, οι προαναφερθέντες λόγοι ακυρώσεως είναι βάσιμοι και θα έπρεπε να γίνουν δεκτοί.

III. Επί των λόγων της παραβίασης της αρχής της ασφάλειας δικαίου και του άρθρου 42 παρ. 3 του ν. 3028/2002

Με τις 991 και 993/2021 αποφάσεις της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας

απορρίφθηκαν λόγοι ακυρώσεως, με τους οποίους προβλήθηκε ότι παραβιάστηκε η αρχή της ασφάλειας δικαίου λόγω της ανατροπής με την προσβαλλόμενη απόφαση του σχεδιασμού κατασκευής του σταθμού με κατά χώραν διατήρηση των αρχαιοτήτων χωρίς τη συνδρομή λόγων δημοσίου συμφέροντος καθώς και ότι η προσβαλλόμενη είναι ακυρωτέα, διότι δεν υποβλήθηκε στο ΚΑΣ και η απαιτούμενη κατά το άρθρο 42 παρ. 3 του ν. 3028/2002 μελέτη απόσπασης των αρχαιοτήτων. Η πλειοψηφία έκρινε ότι υπό τα δεδομένα της υπόθεσης συντρέχουν λόγοι δημόσιου συμφέροντος, οι οποίοι συνίστανται στην προστασία των αρχαιοτήτων σε συνδυασμό με την έγκαιρη και ασφαλή ολοκλήρωση έργου υποδομής χωρίς διακινδύνευση της ασφάλειας εργαζομένων και αρχαιοτήτων και της επιβάρυνσης των εθνικών πόρων και ότι δεν απαιτείτο η υποβολή μελέτης απόσπασης κατά την εξέταση του σχετικού αιτήματος. Η μειοψηφία, με βάση τα προαναφερθέντα, δέχθηκε ότι οι λόγοι αυτοί ήταν βάσιμοι και θα έπρεπε να γίνουν δεκτοί.